

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

-

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Ympäristöministeriö on perehtynyt esiselvitykseen. Ympäristöministeriö pitää esiselvitystä hyvin laadittuna ja lausuu siitä seuraavaa:

1) Etukäteismaksujen käyttöönoton oikeudellisten reunaehtojen tarkastelusta

Esiselvityksessä on ympäristöministeriön näkemyksen mukaan asianmukaisesti tunnistettu ja kuvattu sellaiset etukäteismaksuun liittyvät merkitykselliset oikeudelliset reunaehdot, jotka koskevat kaikkien ministeriöiden hallinnonaloja. Näihin kuuluvat perustuslain 21 § (Oikeusturva), Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan (47 artikla) ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (6. 1 artikla) vaatimukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ja tehokkaista oikeussuojakeinoista, sekä niihin liittyvä Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö.

Ympäristöministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esiselvityksen mukaan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut etukäteismaksujärjestelmän toteuttamisen edellyttävän hyväksyttäviä perusteita perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeusturvavaatimusten kannalta. Ympäristöministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa asiaa tulisi tarkastella sen hallinnonalan näkökulmasta lisäksi myös perustuslaillisen ympäristöperusoikeuden kannalta.

Ympäristöministeriö kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että EU:n perusoikeuskirjaa koskevasta Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä on esiselvityksessä esitetty selkeä johtopäätös, joka kuuluu seuraavasti: ”Yhteenvedona perusoikeuskirjan 47 artiklan soveltamisesta voidaan todeta, että oikeudenkäyntimaksujen periminen ja myös niiden periminen ennakkoon on mahdollista, mutta oikeudenkäyntimaksujen tulee olla kohtuullisia eikä niitä saa asettaa oikeussuojan saamisen esteeksi. Unionin tuomioistuin on korostanut, etteivät oikeudenkäyntimaksut saa olla niin korkeita, että ne käytännössä estävät pääsyn tuomioistuimeen. Lisäksi erityisesti taloudellisesti heikossa asemassa olevien ihmisten ja oikeushenkilöiden käytettävissä tulee olla mahdollisuus vapautua maksusta, jos heidän taloudellinen tilanteensa (niiden taloudellinen tilanne) muutoin olisi tuomioistuimeen pääsyn esteenä.”

Ympäristöministeriö toteaa, että Euroopan unionin perusoikeusvirasto ja Euroopan neuvosto ovat vuonna 2016 laatineet Oikeussuojan saatavuus Euroopan oikeudessa-käsikirjan. Siinä on kiinnitetty huomiota tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeudenkäyntimaksuihin (kohta 6.2.1). Käsikirjassa ei ole erikseen käsitelty etukäteismaksuja, vaan siinä tuodaan yleisesti esiin, että oikeudenkäyntimaksuilla voidaan edistää tehokasta oikeudenkäyttöä (esimerkiksi perusteettomien kanteiden estäminen tai hallintokulujen pienentäminen), mutta kohtuuttoman suuret oikeudenkäyntimaksut voivat myös rajoittaa oikeussuojan saatavuutta. Myös mahdollisuuteen saada oikeusapua kiinnitetään tässä yhteydessä huomiota.

Edelleen ympäristöministeriö toteaa, että ympäristöala poikkeaa muista hallinnonaloista siinä, että ympäristöasioissa tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevat vaatimukset perustuvat myös kansainväliseen yleissopimukseen. Kyse on yleisön osallistumisoikeudesta päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdystä yleissopimuksesta, jäljempänä Århusin yleissopimus (SopS 121-122/2004). Sekä Suomella että EU:lla on sopimuksen osapuolina vastuu ja velvollisuus varmistaa lainsäädännössään ja käytännössä Århusin yleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutuminen ympäristöasioissa. Århusin yleissopimuksessa vaatimukset tehokkaista oikeussuojakeinoista sisältyvät sopimuksen 9 artiklaan. Ympäristöministeriö toteaa, että Euroopan unionin tuomioistuin on ratkaisukäytännössään ottanut kantaa myös nimenomaisesti Århusin yleissopimuksen 9 artiklan vaatimukseen tehokkaista oikeussuojakeinoista. Esimerkiksi ennakkoratkaisussa C 252/22 Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD keskeinen johtopäätös oikeudenkäyntimaksuista ja Århusin yleissopimuksen 9 artiklan edellyttämistä tehokkaista oikeussuojakeinoista on, että ympäristöasioissa 9 artiklan soveltamisalaan kuuluvat tuomioistuinmenettelyt ja muut menettelyt eivät saa olla niin kalliita, että ne käytännössä estävät oikeussuojan käyttämisen.

Ympäristöministeriö toteaa myös, että Århusin yleissopimuksen noudattamista valvova komitea (ns. compliance-komitea) on käsitellyt lukuisia tuomioistuinmaksuja koskevia valituksia. Komitea ei ole kyseenalaistanut etukäteismaksujen yhteensopivuutta Århusin yleissopimuksen 9 artiklan tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevien vaatimusten kanssa sinänsä, vaan ongelmat ovat liittyneet maksujen suuruuteen.

Edellä olevan perusteella ympäristöministeriö katsoo, että asian jatkovalmistelussa olisi syytä huomioida myös Århusin yleissopimus ja siihen liittyvä Euroopan unionin tuomioistuimen

oikeuskäytäntö. Ympäristöoikeus ja Århusin yleissopimus on huomioitu erikseen myös edellä mainitussa käsikirjassa (esimerkiksi kohta 8.4.).

2) Muiden maiden käytännöistä

Selvityksen mukaan etukäteismaksu on pääsääntö lähes kaikissa EU-maissa. Ympäristöministeriön käsityksen mukaan tämä tukee sitä johtopäätöstä, että etukäteismaksujärjestelmä olisi mahdollista toteuttaa myös Suomessa.

Damski Juhani
Ympäristöministeriö

Haavanlammi Katariina
Ympäristöministeriö